

RONDON VONDELS STANDBEELD

I

„Waar, Meester, peinst gij op?
 Door wat verheven sfeeren
 Zweeft in zijn vlucht de geest,
 De geest des dichters, die als in het oog des Heeren
 Der raadslen antwoord leest?”

Aan deze verzen van Dr Schaeapman werd ik herinnerd, toen ik enkele maanden geleden bij Vondels standbeeld stond in het Vondelpark te Amsterdam.

Fier is de houding op de lage tabouret, geadeld door zijn be„zitter” tot „vorstenstoel.”

Het afhankelijk schouderkleed doet denken aan den koningsmantel. De scherpe blik tuurt naar de verte; de linkerhand rust op een boek, de rechter houdt de veder.

Aan de hoeken van het voetstuk beelden tot engelen omgetooverde muzen de genres van zijn werk.

Daar is Melpóméné, de zingende, de personificatie van muziek, zang en dans, later de muze der tragedie, met het masker als één van haar attributen.

En Euterpe, de strelende, de verheugende, de muze der lyriek met haar dubbelfluit: hier de engel met de lier.

Dan Kalliopé, de schoonstemmige, met de rol — de zangster, die inspireerde tot het epos.

En Polymnia, de hymnenrijke, het gewaad dicht sluitend om het lichaam; met ernstig gelaat — zonder attributen: die de godsdienstige hymnen deed zingen. Het is de engel met den Bijbel. Vondels goede engel, wiens leidende kunstkracht den dichter Vossius' recensie waardig maakte:

Scribis aeternitati: Gij schrijft voor de eeuwigheid.
 Potgieter vergeleek zijn kunst met een wereldstroom, die ontsprongen op hoogen Alp, zijn weg vindt tusschen grillige rotsen en door zijn vallen het dal doet daveren

Vondel door Koninck. 1678

van zijn donders; die in kalmér bedding geleid, door de vlakten vloeit, tusschen rijke oevers, die talloze variëteiten van natuur en kunst vertoonen, die ze weerspiegelt op zijn glinsterend vlak, die zich eindelijk verliest in den wijden oceaan: Vondel dichtte zijn Lucifer.

En Prof. Prinsen denkt bij het lezen zijner poëzie aan de avondzon, die haar gouden lichtbundels straalt door kleurrijk kerkraam. Devote menschen bidden in haar licht. De gebeden klimmen langs de zuilen omhoog. In dommeligen tempelschemer verliezen zich de gewelven. Het orgel speelt zijn Gloria. Vondel zong zijn hymnen, zijn lichtpsalmen, „den Alzegenaar ten prijs.”

Als het standbeeld wordt ingewijd, viert Amsterdam feest. Mevrouw Boudier—Bakker vertelt er van in „De klop op de deur.”

Nadat Van Lennep gesproken heeft bij het eenvoudige graf in de Nieuwe Kerk, vertrekt een allegorische optocht naar het Wandelpark. Daar wordt het beeld plechtig overgedragen aan de stad van den dichter. De letterkundigen van den tijd zijn er bij tegenwoordig.

En Van Lenneps hoop is vervuld. Het standbeeld stond toen buiten de stad, maar thans staat Amsterdam rondom het monument.

En de wensch van Bakhuizen van den Brink, dien hij uitsprak bij de onthulling van Tollens' standbeeld, is vervuld. Toen had Nederlands grootste dichter zijn monument nog niet.

Och ja, Vondel was ook al zoo lang dood en Tollens had men gekend. Iedereen droeg zijn verzen voor. Hij was de vaderlandsche dichter geweest, die bijna elken dag uit het bovenraam de vlag liet wapperen. Hij noodigde, „Wien Neerlandsch bloed door de aderen vloeide” vriendelijk uit den zang te verheffen, „als wij.” De vaderlandsche romancen schreef hij bij dozijnen en „Nog hield het schriklijk pleit van dwang en vrijheid aan” was met een gouden medalje bekroond — wie zegt daar, dat ons volk zijn groote mannen niet eel!

En was hij niet de bedelaar-rijmelaar der algemeene armen geweest? Rammelde hij niet permanent met bus en . . . poëzie?

En nu denk ik ineens aan Beets, die een gesprek met Vondel had, middernacht, en die den grooten dichter om den tuin trachtte te leiden met op de vraag: Word ik nog gelezen? te antwoorden: Ge wordt geprezen! Vondel keek zuur; voor menig dichtertje van de onderste plank zou de eerstvolgende nacht na zoo'n hulde slapeloos geweest zijn.

En als Beets dan vertelt, dat Vondel een standbeeld krijgt, vraagt deze op zijn beurt, nu niet zuur, maar bitter: En waar zullen ze 't zetten? Voor de bank van leening?

O ja, er was een tijd, dat de dwergen in onze literatuurgeschiedenis een oorlog ontketenden om de waarde van Hoofs en Vondels werk. Gebrekkige voorloopers waren de koninklijke dichters der 17e eeuw van Corneille en Racine. En Balthazar Huydecoper schreef een zeer dik boek met „vrijmoedige aanmerkingen” op één van Vondels vertalingen.

Wij leven in de 20ste eeuw. En die leeft in den stijl der nieuwe zakelijkheid. Je durft haast niet vragen, hoe het nu staat met de kennis van Vondels poëzie. Nee, zeg maar niets. Laat zijn gebeente rustig blijven liggen in de Nieuwe Kerk.

Maar hulde aan de Wereld-Bibliotheek, die het aandurfde een uitgave van Vondel te bezorgen, die

door onze beste Vondelkenners wordt verzorgd, zóó, dat het niet beter kan. En hulde aan den schoolmeester, die daar ergens op een vergeten dorpje zijn leerlingen voor Vondel tracht te bezielen. En dit lukt.

En een glimlach — meer niet — voor hem — wie was het ook weer? — die Vondel nu maar wilde vervangen zien door de modernste modernen. Ik wil geen kwaad zeggen van de moderne dichters, die ten slotte ook onder den invloed van hun eigen tijd gevormd zijn en die hun eigen verdiensten hebben voor onze literatuur, als ze den naam dichter wezenlijk verdienen, — maar dit weet ik wel, dat Vondels kunst nog schitteren zal in ondoofbaren glans, als heel wat verzenmakers, die hun vrijheid botvierden in een ritme, dat nauwelijks haar naam waard is, al lang dood en vergeten zullen zijn.

Ik wil hier eerst iets schrijven over Vondels verdriet. En dit verdriet, dit zieleleed was van verschillenden aard.

Lieve kinderen sliepen weg in den dood; een zoon stootte een ongeneeslijke wonde in het ouderhart. Voor dezen verloren zoon moest hij verhuizen naar de Prinsengracht. Deze jongen bracht hem in financiële moeilijkheden; och, dit was het ergste niet. Hij wierp een smet op den Vondelnaam en de Amsterdamsche Overheid zond hem, op vaders verzoek, naar de Oost en de jonge Joost stierf op de zeereis.

„Och, de ouders teelen 't kind en brengen 't groot met smart.

Het kleine treedt op 't kleed; de grooten treên op 't hart.”

Toen de dichter deze woorden neerschreef in zijn treurspel Jozef in Dothan, kon hij nog niet vermoeden, dat ze in zijn levensboek zouden komen te staan.

Als Saartje gestorven is, die „de vreugd was van de buurt,” is hij schier troosteloos. De speelgenooten vlochten voor haar vriendinnetje een krans van roosmarijn. Maar Vondel klaagt van deze kranke troost:

„Wat baat de groene en gouden loover;
Die staatsie gaat haast over.”

Maar Constantijntje, „'t zalig kyntje,” lacht om de ijdelheden hier beneden, en troost moeder Mayken met die ontroerende vragē:

„Waarom schreit gij,
Waarom greit gij
Op mijn lijk.
Boven leef ik,
Boven zweef ik,
Engeltje van 't hemelrijk.
En ik klink er
En ik drink er
't Geen de Schinker
Alles goeds
Schenkt de zielen
Die daar krielen,
Dertel van veel overvloeds.”

En het vermaan volgt tot ieder sterveling:

„Leer dan reysen
Met ghepeisen
Naar paleizen
Uit het slik
Dezer werrelt
Die zoo dwerrelt.
Eeuw'g gaat voor oogēnblik.”

Op dit eeuwige is des dichters zielsoog gericht. Als Maria is heengegaan, richt Vondels geest zich op aan de dingen, die men niet ziet.

„Wanneer dit tijdelijk 'leven endt,
Begint het endelooze leven.”

En als Mayken hem verlaten heeft, gelooft hij in haar vreugde, die ze boven de starren geniet, en blijft haar vriendschap eeuwig in zijn hart naast zijn rouw. Het treurspel, dat hij twee jaren na haar dood maakte, klaagt van treurende liefde, waarbij het beeld van de duif, die haar beminden tortel mist, zijn toestand noemt.

„Zij jammert op de dorre rank
Van eenen boom, verdroogd van wortel,
Haar leven langk.”

Nog een ander leed is door den dichter heengegaan. Vondel was de eenzame, die onbegrepen door zijn leven toog.

Laag bij de grondsche menschen lachten achter zijn rug om den zonderling, die zich ergerde aan de banaliteiten van den dag, die een ongezellige zwijger heette, omdat hij niet meerammelen kon over de 17^e eeuwse koetjes en kalfjes,

En wat maakte hij 't zich toch moeilijk. Altijd moest het tegen de bocht in. Nooit nam hij een blad voor den mond. Waarom altijd dat gehikel in die verzen, dat hem den haat op den hals haalde van voorname lieden in staat en kerk?! Waarom kon hij niet wat soepeler zijn? Hij had een zaak — moest van iedereen leven. Hij was Cats niet, de pensionaris, of Hooft, de drost, of Huygens, de hof-man, — die hadden wat in de melk te brokkelen.

Maar hij was de burger: sinjeur Vondel.

Waarom?

Jawel. —

„Dies roemt men hem voor wijs, die vinger op den mond leyt.

O kon ik oock die konst, maar wat op

's harten gront leyt,
dat welt me na de keel — ik word te stijf geparst
en 't werkt als nieuwe wijn, die tot de spon uitbarst.”

Waarom?

De beginregels van het hekeldicht *Roskam* geven het antwoord:

„Hoe kooft, doorluchte Drost, dat elk van godsdienst roemt
En onrecht en geweld met dezen naam verbloemt,
Als waar die saak in schijn en tongeklink gelegen!
Of sou 't geen godsdienst zijn rechtvaardigheid te plegen,
Maar slinks en rechts te slaan naar allerhande goed,
God voeren in den mond, de valscheit in 't gemoed.
De Waerheid greep weleer die menschen bij de slippen
En sprak: uw hart is verr — gij naakt me met de lippen.
De waarheid eischt het hart en niet zoo zeer 't gebaar.”

En nu kan men van zijn Oldenbarneveltspoëzie zeggen wat men wil en met hem van meening verschillen over het karakter van vonnis en terechtstelling, maar zeker is, dat Vondels verontwaardiging, die hij lucht in zijn *Geusevesper* en *Jaergetijde* en nog andere hekeldichten, de stem is van een geweten, dat getuigen, voor wat hij als recht gevoelde, plicht achtte.

A. L. v. H

VOOR DE ZIEKEN

door Ds L. J. VAN LEEUWEN en Ds A. C. DIEDERIKS

Ge moet nooit denken, dat Christus u loslaat.

En al denkt ge het ook in uw angst en verwarring nóg zoo vaak, dan laat Hij u toch niet los.

In den nood houdt Hij u nog zooveel temeer vast.

Laten we dan vroolijk voortgaan op 's Heeren wegen. Want het is ten slotte altijd weer Zijn trouw, die ons redt en steunt; die ons bewaart; die onze ziel redt.

A. C. D.

RONDOM VONDELS STANDBEELD

II

ALS VONDEL ZIJN „LUCIFER” HEEFT gedicht, is de Amsterdamsche Protestantsche kerkelijke wereld in last. — Een predikant rijmt :
 „De heilige ark van Gods verbond
 Staat op der Filistijnen grond.”

Maar nu, zooveel eeuwen later, durft toch zeker de meest rasechte Calvinist den dichter geen oneerbiedigheid meer te verwijten.

Vondels pen heeft getrild in de hand, toen hij zijn verbeelding van den val der engelen schreef en het genie heeft in den zang der engelenkoren het lied van zijn vrome hart weergegeven en zijn gevoel van diepen eerbied verzongen.

„Buiten God is 't nergens veilig.”

Het is de belijdenis van een mensch, die de armen uitbreidt naar den hemel, omdat hij bij God alleen de levenskracht zoekt.

Gods morgenster verbleekt. — Vondel siddert van eerbiedige vrees, als hij Michael zijn bliksem ziet werpen naar Lucifer, die met wagen en span neerploft in den afgrond. En als de verleider zijn slag slaat in het paradijs, jubelt Vondels ziel van den Verlosser, die de slang den kop zal verpletten, en Lucifer is de tragische figuur, die het Godsplan verijdelen wil, maar de verwerkelijking juist bevordert.

Bovendien was de dichter er wel van overtuigd, dat het behandelen van de Bijbelstof eerbied vereischte en was hij het geheel eens met de stelling van Vossius, dat „tgeen Gods boeck zeit noodzakelijk, tgeen het het niet zeit spaarzaamelijk — tgeen hiertegens strijd geensins moet gezegd worden.”

Voor Vondel was de Bijbelsche historie geen reeks van afzonderlijke verhalen, maar het epos der ontwikkeling van Gods plan. Hij zag dit plan verwerkelijkt in de komst van Christus, die hij in heerlijke reien bezong. De val der engelen in den hemel, die der menschen in het paradijs, de verlossing op Golgotha en de wederkomst van Christus ten oordeel waren hem de hoofdmomenten der historie.

Bij „Lucifer” sluit zich aan „Adam in ballingschap”: „Aller treurspelen treurspel,” waarin onze eerste ouders wegwankelden naar hun woestijn.

En omdat hij ieder onderwerp uit de gewijde historie zag als deel van de geheele wereldgeschiedenis, die bij hem de achtergrond is van elk treurspel, zag hij in elke afzonderlijke historie *in 't klein*, wat de wereldgeschiedenis in 't groot te aanschouwen geeft.

In Pascha, zijn eerste treurspel, voert hij de verlossing der kinderen Israëls uit Egypte, ten tooneele. God breekt zijn pijlen en werpt zijn roeden in 't vuur. Het geplaagde slavenvolk wordt uitgeleid naar de vrijheid en de dichter vergelijkt het verlangen er naar met dat van 't wild vogelke, dat met lust „in 't korfke tiereliert en fluitert,” maar liever in de „takskens schieten” zou „en klieven met zijn vlerksken locht den blauwen hemel.”

Als de gulden zonne 't hoofd opsteekt,

„Die over Nylus golven sprejet

Het stralig licht van zijn flambeel,”

is Israël van 't jok ontslagen.

Maar deze verlossing is den dichter symbool van die des menschen uit de slavernij der zonde.

Jozef is zinnebeeld van Christus — hij wordt verkocht door zijn broeders en het gaat door de donkere krochten van het lijden naar de heerlijkheid.

Samson stuntelt door den „Dagonstempel, de blinde richter hoort de koralen:

„Groot is Dagon, 't hoofd der goden,
 Die Gods vijand leide aan band,
 En hem leverde in ons hand,
 Tot een schimp der blinde Joden.
 Ziet, hoe is hij nu verneerd
 Tegens wien nooit Filisteenen
 Ongekwetst in 't veld verschenen,
 Ziet, hoe Gaza triomfeert.”

Maar het applaus der vijanden doet Samsons bloed koken en het wraakgebed vindt zijn weg naar den hemel. En de richtergeest wordt vaardig over hem; Samson buigt de hoofdpilaren des tempels naar elkander toe en begraaft de elithe van Filistea onder de ruïnen. Hij overwint in zijn dood; type van Hem, Die de helsche kracht brak aan het kruis.

Ifis, de dochter van Jephtha, sterft als zoenoffer naar 's dichters voorstelling.

David verslaat zijn tienduizenden in den reus en wordt feestelijk begroet door Jeruzalem, dat eeuwen later de palmen wuiven zou en de hosanna's zingen ter eere van Davids Zoon.

En Noach, het treurspel, dat Vondel maakte in hoogen ouderdom en waarin gedeelten eer doen denken aan een jong dichter, waarin het bloed tintelt van levenslust, beeldt den ondergang der eerste wereld.

Hij zag die oude wereld verdrinken in den vloed: de geslachten der boozen; de dieren der wouden en der velden; de reuzen, die de golven deden koken; de sierlijke zwanen, die stervend zongen in het suikerriet hun laatsten zang. —

Uit verschillende gedichten licht op Vondels liefde voor zijn geboortestad Keulen, voor zijn woonstad Amsterdam, voor 't gemeenebest.

Met fijn gebaar reikt Vondel den olijftak aan Gustaaf Adolf, die Keulen belegerde, met de bede zijn geboortestad te sparen: „'t Wild vogelkijn, dat zingt, daar 't onbeknipt is: Al de ope lucht is mijn, nog steent het om te zijn bij 't lieve nestje, daar het uitgeknipt is.”

En hij dichte op Amsterdam — zijn Amsterdam, waarvan hij alle plekjes kende: het IJ met z'n zeilen — de grachten met de zolderschuiten — de woelende menschen op den Dam, de kinderen met hun bellenhoepels; de piekeniers en de musketiers der schutterij, de heeren regenten in hun deftige tabbaarden. Hij hoorde de carrillons hun klankjes spreken, de trommen hun roffels tamboeren, al het gezoem van handel en verkeer.

Vondel schrijft zijn „Inwydinghe van 't Stadhuis 't Amsterdam, het hooglied van Amsterdams grootheid, van zijn gebouwen, van zijn regeering, van zijn handel.”

„Dus bloeit de olijftack blij te water en te lande.

De zeven volken, alle uit eenen Duitschen stam,

Bekennen, dat hun heil van Godt en Amsterdam

Gelijck een morgendau en zegen neer komt vallen.”

Als de eerste schouwburg is voltooid en Vondel zijn inwijdingsstuk heeft geschreven: Gijsbrecht van Aemstel — begint hij zijn voorspel:

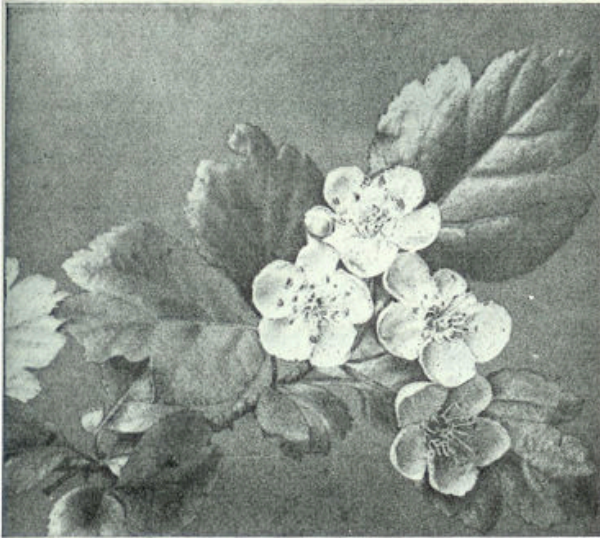
„De trotsche Schouwburg heft zijn spitsen kap

Nu op en gaat de starren naderen.”

En 't welzijn van heel 't Vaderland gaat hem ter harte.

In 1648 dicht hij het vredeliid — het jubellied op Munster, de Leeuwendalers — als 't land zijn eigen vlag mag voeren en 't al is „boter tot den boëm.”

Vondel dicht op den Beemster en de Haarlemmermeer — op de verovering van Grol z'n zegezing — de Geboortclock begroet den jongen Oranjeprins.

Vondel is de universeele dichter.

Ook de natuur heeft zijn liefde — hij genoot haar — zag haar schoonheid en vertolkte die in prachtverzen. De lente toovert haar kleuren en de dichter schildert ze in woorden.

„Al't aardrijk zweld tot kruid. Men siet door veld en bosch Uitspruiten 't nieuwe groen en knoppen bot en bos. De bloemgodin ging prat op haar kleinnoodjen treden, Violen loken op, bestipt met lieflijkheden. De roosen trokken aan een roodigheyd als bloed. De tulpen blinkend goud, jenoffels enen gloed Van purper onder 't sneeuw.”

En de dichter zingt zijn wensch:

„Och, of na mijne doot
De veltgodinnen wit en purper, blauw en root
Levender inkarnaat en groen en geel schakierden
En weefden tot een pel en 'sdichters uitvaart vierden
Met Flora's dierste dracht.”

Vondels Wildzang is staal van echte natuurpoëzie — waarin het landelijk leven wordt geprezen boven dat in de drukke stad.

Maar ook in deze poëzie gaat het heimwee zijner groote ziel uit naar Hem, die alles schiep tot eere van Zijn Naam — het heimwee naar het verloren Paradijs, waar de volkomenheid der schoonheid den mensch verblijdde, en zijn gedachten concentreerde op den Schepper, „zoo hoog gezeten, zoo diep in 't gronde-looze licht.”

„De Godtheid plantte dezen hof
Tot een gerust verblijf des menschen.
Hier groeit al wat een hart kan wenschen.
Hier vindt mijn bouwlust bouwensstof.
Hier springt de bron, die twee paer stroomen
Uitlevert en den hof besproeit,
Waar zij langs bloeiende oevers vloeit
En laeft de wortels van de boomen.
Hier bloeit de boom, die 't leven voedt,
En geesten koestert in onze aeren,
Door 't ooft, gedekt met zilv'ren blaeren,
Dat 's menschen graegheit eeuwich boet.”

Tenslotte. Laat ik Vondel nog eens mogen noemen den Christen-dichter. Dat is de dichter, die bij het kruis van Christus neerknielt en den zoendood van den

Heiland gelooft als de eenige redding voor een arm menschenkind. Vondel hangt aan het kruis geen lauwerkrans. Hier belijdt de Katholieke dichter hetzelfde credo als de Gereformeerde Revius.

„Ick ben 't, o Heer, ik ben 't, die U dit heb gedaen.”

„O bloed en waterrijke rots,
O hartebron der wijsheid Gods,
O artsenij voor alle krancken!
Vergun mij ook een druppel nat,
Bevloei mijn dor en dorstig blad
En leer me den Verlosser danken.”

Als de Christen-soldaten voor het kapitoel zich voor de keus stellen: Christus of Jupiter — den marteldood om het geloof of offeren op het Heidensche altaar — dan zingt hun rei in „Peter en Pauwels” dat machtige lied des geloofs en der liefde:

„Al stonden wij met heele benden
Gekerstent, blanck in 't harrenas
En dat er slechts één schrede was
In 't midden — tusschen moortellenden
En 't Heidensch off'ren naar den sleur,
Wij kozen Christus voor den keur;
Wij lieten zijgen weer en wapen,
De pijlen, speeren, zwaarden slapen,
En offerden, als tamme schapen
Ons willigh op aan 't weerloos Lam,
Dat stom vanzelf ten outer quam.”

Deze gedachte leve dagelijks in onze harten. In onze wereld van verwarring roepe ieder op zijn plaats de grooten en kleinen naar het Kruis. Herhale ieder het gouden woord van onzen grootsten dichter, het woord voor alle menschen van alle eeuwen:

„Buiten God is 't nergens veilig.”
Scripsit aeternitati.
Hij schreef voor de eeuwigheid.

A. L. v. H.

